

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU CURRICULUM

PROGRAME ȘCOLARE PENTRU CICLUL SUPERIOR AL LICEULUI

ISTORIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

(curriculum diferențiat)

CLASELE A XI-A – A XII-A

Filiera vocațională, profil teologic

Specializarea: Teologie ortodoxă

Aprobat prin ordinul ministrului

Nr. 5397 / 17.10.2006

NOTA DE PREZENTARE

Disciplina ***Istoria Bisericii Ortodoxe Române*** se studiază în cadrul curriculumului diferențiat pentru filiera vocațională, profil teologic, specializarea teologie ortodoxă, fiindu-i alocată 1 oră/ săptămână la clasa a XI-a și 2 ore/săptămână la clasa a XII-a.

Studierea ***Istoriei Bisericii Ortodoxe Române*** în învățământul teologic preuniversitar se focalizează pe înțelegerea specificului și a funcționalității cunoașterii de tip istoric în domeniul teologic, cu referiri concrete la Biserica Ortodoxă Română. Această disciplină școlară își propune să formeze elevilor competențe, valori și atitudini în acord cu principiile Bisericii Ortodoxe și cu cerințele societății contemporane.

Elaborarea programei școlare de ***Istoria Bisericii Ortodoxe Române*** a avut în vedere exigențele impuse de reforma curriculară din învățământul românesc actual. Structurarea noilor planuri cadru de învățământ pentru clasele a XI-a și a XII-a pe componentele trunchi comun și curriculum diferențiat determină, la nivelul programei școlare, organizarea ofertei educaționale în competențe și conținuturi ale învățării, prezentate distinct pentru fiecare dintre aceste componente. Conținuturile sunt organizate tematic, cu respectarea principiilor relevanței, accesibilității și transmiterii sistematizate a cunoștințelor.

Programa școlară este structurată pe următoarele componente:

- competențe generale;
- valori și atitudini;
- competențe specifice asociate cu conținuturile;
- conținuturi ale învățării;
- sugestii metodologice;
- recomandări bibliografice pentru lectură suplimentară.

COMPETENȚE GENERALE

1. Reprezentarea timpului și a spațiului în istorie
2. Interpretarea surselor istoriei Bisericii Ortodoxe Române
3. Investigarea și interpretarea faptelor și a proceselor istoriei Bisericii Ortodoxe Române
4. Utilizarea adecvată a limbajului de specialitate

VALORI ȘI ATITUDINI

- Conștientizarea raportului de identitate și diferență între individ și membrii diferitelor religii și culte
- Valorizarea rolului Bisericii Ortodoxe Române în trecutul istoric național și în contemporaneitate
- Stimularea interesului pentru cercetare și pentru studiu istoric
- Asumarea critică a rolurilor care decurg din apartenența la diferite religii și culte

CLASA A XI-A**COMPETENȚE SPECIFICE ȘI CONȚINUTURI****1. Reprezentarea timpului și a spațiului în istorie**

Competențe specifice	Conținuturi
1.1. Identificarea unor elemente de date, în diferite surse referitoare la istoria Bisericii Ortodoxe Române	<ul style="list-style-type: none"> - Răspândirea creștinismului în teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră - Răspândirea creștinismului în Dacia - Migrația slavilor. Mărturii arheologice - Cele mai vechi formațiuni politice în Transilvania - Înceștinarea ungurilor - Românii din sudul Dunării - Popoare migratoare pe teritoriul țării noastre
1.2. Alcătuirea de hărți simple referitoare la evenimente și etape din istoria Bisericii Ortodoxe Române	

2. Interpretarea surselor istoriei Bisericii Ortodoxe Române

Competențe specifice	Conținuturi
2.1. Selectarea de informații referitoare la istoria Bisericii Ortodoxe Române, din diferite surse și pe baza unor criterii date	<ul style="list-style-type: none"> - Răspândirea creștinismului în teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră - Răspândirea creștinismului în Dacia - Mărturii ale scriitorilor creștini - Martiri creștini în ținuturile dunărene, secolul al IV-lea. Dovezi arheologice - Migrația slavilor. Mărturii arheologice - Popoare migratoare pe teritoriul țării noastre
2.2. Realizarea de comparații între surse istorice de natură diferită, care se referă la același subiect din domeniul istoriei Bisericii Ortodoxe Române	

3. Investigarea și interpretarea faptelor și a proceselor istoriei Bisericii Ortodoxe Române

Competențe specifice	Conținuturi
3.1. Sintetizarea caracteristicilor creștinismului pe teritoriul țării noastre, în diferite perioade istorice	<ul style="list-style-type: none"> - Răspândirea creștinismului în teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră - Răspândirea creștinismului în Dacia - Organizarea bisericească în ținuturile dunărene până la sfârșitul secolului al VI-lea - Sinoade locale în sudul Dunării - Teologi din Sciția Minor - Organizarea bisericească în Dobrogea - Organizarea bisericească în teritoriile dintre Carpați și Dunăre - Începuturile Mitropoliei Țării Românești - Începuturile Mitropoliei Moldovei - Biserica ortodoxă din Transilvania - Biserica ortodoxă din Țara Românească și Moldova în secolele al XV-lea și al XVI-lea - Biserica ortodoxă din Transilvania în secolul al XVI-lea
3.2. Analizarea contextului, a cauzelor și a consecințelor unor evenimente din istoria Bisericii Ortodoxe Române	

Competențe specifice	Conținuturi
3.3. Evidențierea rolului Bisericii în dezvoltarea vieții culturale pe teritoriul țării noastre, în diferite perioade istorice	<ul style="list-style-type: none"> - Mănăstirile ortodoxe din Țara Românească și Moldova în secolul al XIV-lea - Mănăstirile ortodoxe din Țara Românească și Moldova în secolul al XV-lea - Arta și cultura bisericească - Organizarea monahismului în țara noastră - Mănăstirile din Țara Românească și Moldova în secolul al XVI-lea - Arta și cultura bisericească - Tiparul în Țara Românească și Transilvania în secolul al XVI-lea - Diaconul Coresi și activitatea sa tipografică - Primele cărți de cult tipărite în Țara românească

4. Utilizarea adecvată a limbajului de specialitate

Competențe specifice	Conținuturi
4.1. Identificarea evoluției semnificației unor termeni din domeniul istoriei Bisericii Ortodoxe Române	<ul style="list-style-type: none"> - Termeni creștini din limba română - Termeni din lumea romană păgână - Termeni cu înțeles exclusiv creștin
4.2. Redactarea de lucrări pe o temă dată, utilizând termenii învățați	<ul style="list-style-type: none"> - Diferite teme referitoare la conținuturile studiate

LISTA UNITĂȚILOR DE CONȚINUT

Introducere în studiul istoriei Bisericii Ortodoxe Române

Termeni istorici și concepte:

- științe ajutătoare, periodizare

Conținuturi:

- Introducere în studiul istoriei Bisericii Ortodoxe Române
- Răspândirea creștinismului în teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră
- Răspândirea creștinismului în Dacia
- Mărturii ale scriitorilor creștini
- Termeni creștini din limba română
- Termeni din lumea romană păgână
- Termeni cu înțeles exclusiv creștin

Creștinismul în ținuturile dunărene

Termeni istorici și concepte:

- martiri, localități, popoare migratoare

Conținuturi:

- Martiri creștini în ținuturile dunărene, secolul al IV-lea
- Dovezi arheologice
- Organizarea bisericească în ținuturile dunărene până la sfârșitul secolului al VI-lea
- Sinoade locale în sudul Dunării
- Teologi din Sciția Minor

Viața creștină pe teritoriul țării noastre până în secolul al XIII-lea

Termeni istorici și concepte:

- sedentari, migratori, imperiu, nomazi, cnezate, voievodate

Conținuturi:

- Migrația slavilor
- Mărturii arheologice
- Cele mai vechi formațiuni politice în Transilvania
- Încreștinarea ungurilor
- Organizarea bisericească în Dobrogea
- Organizarea bisericească în teritoriile dintre Carpați și Dunăre
- Românii din sudul Dunării
- Popoare migratoare pe teritoriul țării noastre (studiu de caz)

Organizarea bisericească pe teritoriul țării noastre în secolele XIV-XV

Termeni istorici și concepte:

- descălecat, țară, regat, mitropolie, mănăstire, stareț, stavropighie, samovlastie

Conținuturi:

- Începuturile Mitropoliei Țării Românești
- Începuturile Mitropoliei Moldovei
- Biserica ortodoxă din Transilvania
- Mănăstirile ortodoxe din Țara Românească și Moldova în secolul al XIV-lea
- Biserica ortodoxă din Țara Românească și Moldova în secolul al XV-lea
- Mănăstirile ortodoxe din Țara Românească și Moldova în secolul al XV-lea
- Arta și cultura bisericească
- Organizarea monahismului în țara noastră (studiu de caz)

Dezvoltarea bisericii ortodoxe în secolul al XVI-lea

Termeni istorici și concepte:

- toponime, istoriografie, bolniță, patriarh, spițerie, octoih, tetraevangheliar

Conținuturi:

- Biserica ortodoxă din Țara Românească în secolul al XVI-lea
- Biserica ortodoxă din Moldova în secolul al XVI-lea
- Biserica ortodoxă din Transilvania în secolul al XVI-lea
- Mănăstirile din Țara Românească și Moldova în secolul al XVI-lea
- Arta și cultura bisericească
- Tiparul în Țara Românească și Transilvania în secolul al XVI-lea
- Diaconul Coresi și activitatea sa tipografică
- Primele cărți de cult tipărite în Țara românească (studiu de caz)

CLASA A XII-A
COMPETENȚE SPECIFICE ȘI CONȚINUTURI

5. Reprezentarea timpului și a spațiului în istorie

Competențe specifice	Conținuturi
1.1. Sintetizarea caracteristicilor unor perioade din istoria Bisericii Ortodoxe Române	- Diferite perioade din istoria Bisericii Ortodoxe Române – caracteristici generale
1.2. Integrarea informației oferite de hărțile istorice în prezentarea unui fapt din istoria Bisericii Ortodoxe Române	- Prezentarea caracteristicilor Bisericii Ortodoxe Române în Țara Românească, Moldova și Transilvania, în diferite perioade istorice

6. Interpretarea surselor istoriei Bisericii Ortodoxe Române

Competențe specifice	Conținuturi
2.1. Caracterizarea unor evenimente sau personaje din istoria Bisericii Ortodoxe Române, utilizând diferite surse de informație	- Mitropoliți din Țara Românească, Moldova și Transilvania, în diferite perioade istorice
2.2. Realizarea de comparații între surse religioase și laice referitoare la evenimente din istoria Bisericii Ortodoxe Române	- Dezbinarea bisericii ortodoxe din Transilvania - Lupta clerului și a credincioșilor din Transilvania pentru apărarea ortodoxiei

7. Investigarea și interpretarea faptelor și a proceselor istoriei Bisericii Ortodoxe Române

Competențe specifice	Conținuturi
3.1. Evidențierea caracteristicilor Bisericii Ortodoxe Române în diferite perioade și provincii istorice, din multiple perspective (specificul vieții bisericești, determinanți ai contextului social-politic, rolul Bisericii în viața socială și culturală)	- Biserica ortodoxă din Țara Românească, Moldova și Transilvania, în diferite perioade istorice - Mănăstirile românești, arta și cultura bisericească în diferite provincii istorice - Învățămintul teologic, cultura și arta bisericească după anul 1948 - Legăturile cu bisericile ortodoxe surori și cu celelalte biserici creștine după anul 1948
3.2. Analizarea contextului, a cauzelor și a consecințelor unor evenimente din istoria Bisericii Ortodoxe Române	- Dezbinarea bisericii ortodoxe din Transilvania - Lupta clerului și a credincioșilor din Transilvania pentru apărarea ortodoxiei - Biserica Ortodoxă Română după anul 1989
3.3. Argumentarea importanței activității ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române, în planul vieții religioase, sociale și culturale	- Mitropoliții Teofil și Ștefan - Mitropolitul Varlaam - Mitropolitul Petru Movilă - Mitropoliții Ilie Iorest și Simion Ștefan - Mitropolitul Sava Brancovici - Mitropoliții Varlaam și Teodosie - Episcopul Inochentie Micu - Mitropolitul Veniamin Costachi - Mitropolitul Grigore Dascălu - Mitropolitul Andrei Șaguna - Ierarhi de seamă ai Bisericii Ortodoxe Române între anii 1866-1918 - Patriarhii Iustinian și Iustin

8. Utilizarea adecvată a limbajului de specialitate

Competențe specifice	Conținuturi
4.1. Analizarea evoluției semnificației unor termeni din domeniul istoriei Bisericii Ortodoxe Române	- Diferite teme referitoare la perioade din istoria Bisericii Ortodoxe Române, la alegere sau la recomandarea profesorului - Teme de sinteză
4.2. Redactarea a diferite tipuri de lucrări (referate, eseuri, caracterizări), utilizând adecvat termenii învățați	

LISTA UNITĂȚILOR DE CONȚINUT

Biserica ortodoxă din Țările Române în secolul al XVII-lea

Termeni istorici și concepte:

- suzeranitate, vasalitate, diplomă, pogribanie, slujebnic, cazanie, pravilă

Conținuturi:

- Biserica ortodoxă din Țara Românească în timpul lui Matei Basarab; mitropoliții Teofil și Ștefan
- Biserica ortodoxă din Moldova în timpul lui Vasile Lupu; mitropolitul Varlaam
- Mitropolitul Petru Movilă; sinodul de la Iași
- Biserica ortodoxă din Transilvania în prima jumătate a secolului al XVII-lea; mitropoliții Ilie Iorest și Simion Ștefan
- Biserica ortodoxă din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XVII-lea; mitropolitul Sava Brancovici și urmașii săi
- Biserica ortodoxă din Țara Românească în a doua jumătate a secolului al XVII-lea; mitropoliții Varlaam și Teodosie
- Mitropolitul Antim Ivireanul
- Mănăstirile din Țara Românească și Moldova în secolul al XVII-lea; arta și cultura bisericească
- Dezbinarea bisericii ortodoxe din Transilvania

Biserica ortodoxă în epoca premodernă (secolul al XVIII-lea)

Termeni istorici și concepte:

- regim habsburgic, fanariot, mănăstirea – centru de cultură, iluminism, artă eclesiastică, pictură murală, greco-catolic, unit

Conținuturi:

- Biserica Unită din Transilvania; episcopul Inochentie Micu
- Lupta clerului și credincioșilor din Transilvania pentru apărarea ortodoxiei
- Biserica Ortodoxă din Țara Românească
- Episcopia Râmnicului
- Mănăstirile românești, arta și cultura bisericească
- Viața mănăstirească în Moldova și în Țara Românească; starețul Paisie
- Preoțimea ortodoxă română până la sfârșitul secolului al XVIII-lea
- Biserica Ortodoxă din Transilvania între anii 1761-1845
- Viața bisericească în Maramureș și Bihor până la sfârșitul secolului al XVIII-lea
- Viața bisericească în Banat și în părțile Aradului până la mijlocul secolului al XIX-lea

Biserica ortodoxă în epoca modernă (secolul al XIX-lea)

Termeni istorici și concepte:

- școală începătoare, școală normală, preparandii, gimnaziu, divan ad-hoc, caimacan, regulament organic, autocefalie, independență de stat, secularizare, lege comunală

Conținuturi:

- Mitropolitul Veniamin Costachi
- Biserica Ortodoxă din Țara Românească în prima jumătate a secolului al XIX-lea; mitropolitul Grigore Dascălu
- Mitropolitul Andrei Șaguna
- Biserica ortodoxă în timpul lui Alexandru Ioan Cuza
- Biserica ortodoxă între anii 1866-1918; recunoașterea autocefaliei
- Ierarhi de seamă ai Bisericii Ortodoxe Române între anii 1866-1918
- Biserica din Transilvania de la moartea lui Șaguna până în anul 1918
- Biserica românească din Bucovina și din Basarabia
- Preoțimea ortodoxă la sfârșitul secolului al XIX-lea

Biserica ortodoxă în epoca contemporană

Termeni istorici și concepte:

- mitropolit primat, patriarh, tomos, concordat, Vatican, patrimoniu sacru, regim totalitar

Conținuturi:

- Biserica ortodoxă între anii 1918-1948; înființarea patriarhiei
- Activitatea culturală și ecumenică
- Biserica Ortodoxă Română între anii 1948-1989; patriarhii Iustinian și Iustin; noua organizare și legislație bisericească; diaspora românească
- Învățămintul teologic, cultura și arta bisericească după anul 1948; canonizarea Sfinților Români
- Legăturile cu bisericile ortodoxe surori și cu celelalte biserici creștine după anul 1948
- Biserica Ortodoxă Română după anul 1989

Teme de sinteză

- Arta și cultura bisericească în mănăstirile din Moldova și din Bucovina
- Dezbinarea bisericii din Transilvania și urmările acesteia
- Schimbările din viața bisericească sub domnia lui Al. I. Cuza

SUGESTII METODOLOGICE

Programa școlară de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române* pentru clasele a XI-a și a XII-a de liceu, filiera vocațională, profil teologic, specializarea teologie ortodoxă, a urmărit deplasarea accentului de pe conținuturi pe competențe, asigurându-se astfel o perspectivă nouă asupra domeniului teologic și asupra demersului didactic. Competențele specifice au fost corelate cu unitățile de conținut, avându-se în vedere posibilitatea ca o competență specifică să poată fi realizată prin una sau prin mai multe unități de conținut.

Conținuturile sunt organizate tematic, în ordine cronologică pe cei doi ani de studiu, după cum urmează: clasa a XI-a – evoluția Bisericii Ortodoxe Române de la începuturi și până la sfârșitul secolului al XVI-lea; clasa a XII-a – Biserica Ortodoxă Română de la începutul secolului al XVII-lea și până în zilele noastre. Conținuturile sunt prezentate sub forma a două niveluri: termeni și concepte – indică problemele cheie care caracterizează o temă și pot structura acțiunea didactică; elementele de conținut – propun concretizarea opțiunilor prezentate la nivelul anterior sub forma unei lecții sau a unui grup de lecții. Studiile de caz reprezintă exemplificări ale unor teme generale sau ocazii de învățare prin descoperire în ceea ce privește diferite aspecte din domeniul istoriei Bisericii Ortodoxe Române. Temele de sinteză facilitează legătura cu alte obiecte de studiu din aria curriculară „Om și Societate”.

Conținuturile programei au grade diferite de complexitate. Pentru fiecare temă, profesorii vor acorda numărul de ore pe care îl consideră necesar, în funcție de o varietate de factori (nivelul clasei, strategiile didactice alese etc.). Un conținut poate fi tratat în una sau mai multe lecții, conform deciziei profesorului. Ordinea temelor poate fi schimbată în funcție de nevoile concrete ale activității didactice, în măsura în care se respectă logica didactică și logica domeniului.

Pentru realizarea competențelor specifice, se recomandă utilizarea unor strategii de învățare variate, precum:

- construirea de axe cronologice, grafice și tabele sinoptice;
- compararea de hărți care prezintă același spațiu istoric;
- analizarea și comentarea unor materiale documentare și iconografice;
- compararea informațiilor provenite din mai multe tipuri de surse istorice;
- analizarea diferitelor interpretări referitoare la date, fapte și evenimente istorice;
- alcătuirea de biografii și caracterizări ale unor personaje din istoria Bisericii Ortodoxe Române;
- organizarea de dezbateri privind diferite aspecte din istoria contemporană a Bisericii Ortodoxe Române;
- folosirea de surse istorice pentru analiza diferitelor aspecte ale schimbărilor din domeniul istoriei Bisericii Ortodoxe Române;
- discuții în grup privind importanța unor evenimente și fapte istorice;
- argumentarea biblică și patristică;
- utilizarea noilor tehnologii informatice și a altor mijloace audio-vizuale în procesul de predare-învățare.

RECOMANDĂRI BIBLIOGRAFICE PENTRU LECTURA SUPLIMENTARĂ

1. Barnea, I., *Creștinismul în Sciția Minor după inscripții*, în *Revista Studii Teologice*, nr. 1-2, 1954.
2. Giurescu, C., *Întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei*, în *Revista Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-10, 1959.
3. Grigoreș, N., *Mitropolitul Iacob Putneanul*, în *Revista Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 9-10, 1958.
4. Mihail, P., *Starețul Paisie de la Neamț, înnoitorul monahismului*, în *Revista Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 6, 1952.
5. Pop, Augustin Z. N., *Viața Mitropolitului Varlaam al Moldovei*, în *Revista Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 10-12, 1957.
6. Stăniloae, D., *Lupta și drama lui Inochentie Micu Klein*, în *Revista Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10, 1968.
7. Șerbănescu, N., *Constantin Șerbănescu, ctitor de cultură românească*, în *Revista Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10, 1964.
8. Păcurariu, Pr. Prof. Dr. Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, manual pentru seminarii teologice, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996.
9. Vicovan, Pr. Ioan, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I-II, Editura Trinitas, Iași, 2002.